

SVENS BIBELOVERSIGT - ORDSPROGENES BOG

Bogens hvem, hvad, hvor:

Ordsprogenes Bog er grundstammen i den Bibelske visdomslitteratur sammen med Jobs og Prædikerens Bog.

Disse bøger søger at give en forklaring på tilværelsen ud fra et guddommeligt perspektiv og blev associeret med en klasse af vise mænd, "Chakamim", der havde åndelig status på linie med præsterne og profeterne (Jer 18:18). Hver gruppe betragtede det åndelige liv fra forskellige vinkler, men altid i overensstemmelse med Loven.

Præsterne afgjorde hvad der var religiøst rent og urent, profeterne hvad der var moralsk korrekt og forkert, mens de vise udtalte sig om, hvad der var fornuftigt og ufornuftigt i livet.

De fortolkede Israels tro ud fra filosofiske principper, som de relaterede til dagliglivet i hjem, samfund og stat. Bogen kommer anden i rækken i den Hebraiske bibels tredje sektion – "Kethubim" (skrifterne).

Forfatter:

Israels ypperste vise mand var Kong Salomo (960-920 f.Kr.), der var berømt for have skrevet 3000 ordsprog (1 Kong 5:12; i 1932 overs. 4:32). Hoveddelen af Ordsprogenes Bog er et udvalg af disse (1:1; 10:1; 25:1).

Udover hans indeholder bogen også ordsprog fra "de vise" (22:17; 24:13), fra Agur (30:1) og Kong Lemuel (31:1).

De to sidstnævnte stammede fra Massa, i det nordlige Arabien, og var tegn på Salomos hofs internationale karakter (1 Kong 5:14; i 1932 overs. 4:34).

Bogen blev til ved en redigering, bl.a. under kong Hizkija (715-686 f.Kr.), hvor der var en fornyet interesse i Davids og Salomos storhedstid (2 Krøn 29:25-30).

Tidspunkt:

Salomo skrev sine ordsprog i det 10 årh. f.Kr. Riget var blevet mellemøstens storrige, opbygget på hans far Davids erobringer. Der herskede fred, og international handel førte til stor velstand. Dette skabte grundlaget for en vældig kulturel opblomstring. Salomos rige udviklede et kulturelt miljø, der tiltrak

hele verden (1 Kong kap. 5+10), og det er meget muligt at denne reflekterende litterære visdom var med til at inspirere lignende visdomsværker i andre lande fx Amenemopes Visdom i Egypten.

Motiv:

Ordsprogenes Bog er udtryk for Israels ønske om, at Guds Torah (lov, belæring 28:4,7,9) skulle inspirere til praktisk etisk livsførelse.

I første omgang var Ordsprogene tilsigtet hoffets unge prinser og hofmænd (1:1,10; 2:1).

Disse skulle opdrages til at blive gode borgere, familiefædre og statsmænd og det kunne de lære igennem at lytte og efterleve de vises livserfaring (1:1-7).

Sørgeligt at Salomo ikke selv efterlevede sin egen instruktion (5:15-23 1 Kong 11.1-8).

Gudsfrygt nævnes 21 gange i bogen, som betyder personlig ærefrygt og kærlig hengivelse til Gud, er selveste udgangspunktet for visdom.

Bogens opbygning:

1-9. 1:1-7	Visdommens tankesæt: Indledningen præsenterer formålet med Bogen.
1:8-9:18	Prædikener om at vælge visdom frem for tåbelighed.
10-22:16 10:1-16:9	Salomos 375 ordsprog: Ordsprog der fortrinsvis bygger på kontraster.
16:10- 22:16	Ordsprog der fortrinsvis bygger på sammenligninger.
22:17-24:34. 22:17-24:22	Ordsprog fra andre vismænd: Første samling – 30 vise udtalelser.
24:23-34	Anden samling – 5 tilføjelser til de vises udtalelser.
25:1-29:27	Salomos 124 ordsprog samlet af Kong Hizkijas hof:
30:1-31:31	Ordsprog og vise råd fra udenlandske forfattere:
30:1-33 14	Udtalelser fra Agur, Jakes søn fra Massa.
31:1-9	Vise råd om opførelse fra Kong Lemuel af Massas' mor.
31:10-31	Vise råd om en hustru fra Kong Lemuel af Massas' mor.

Bogens indhold:

Praktisk erfarings livsvisdom.

Ordsprogene taler om hvordan vi burde leve for at få det bedste ud af livet. Det skal være i overensstemmelse med Guds karakter og de etiske principper der underbygger tilværelsen.

Bogen er ikke tænkt, at skulle læses i et stræk, for ligesom Salmernes Bog, giver den ikke systematisk undervisning, men er en samling af vise udtalelser. Man kan forestille sig at de er opstået under gentagende undervisningstimer og samtaler over vigtige og aktuelle emner. Bogen læses bedst reflekterende og i små doser.

På hebraisk er den numeriske værdi af Salomos navn 375, og dette svarer til antallet af ordsprog i samling II. Regnes kap.1-9, som en lang tale, indeholder bogen i alt 500 vise udtalelser fra Salomo - 1 prædiken (1:1-9:18) og hhv. 375 (10:1-22:16) og 124 ordsprog (25:1-30:27).

Samling I. En prædiken over tankesættet bag Bibelsk visdom.

Lovprisning og beskrivelse af et liv styret af Guds visdom, i stedet for et liv drevet af umoralsk sanselighed. Visdom fører til lykke (3: 13-18) fordi det bygger på Loven (6:23) og et retskaffent liv (4:10-13).

Selvsk sanselighed er dårskab og fører til nedbrydelse og død (5:21-23).

Mennesker skal træffe et klart valg (9:1-6,13-18) og *guds frygt* er givet som nøglen (i alt 6x - 1:7,29; 2:5; 3:7; 8:13; 9:10).

Samling II. Enkeltstående ordsprog fra Salomo.

Korte, enkeltstående ordsprog der sammenblender vidt forskellige emner. De giver enkle og gode råd om, hvordan dagliglivet skal føres og understreger fordelene ved visdommen.

Selvom det for det meste handler om praktiske observationer om dagliglivet, er der en klar åndelig undertone. (Se specielt 16:1-9. Bemærk igen "guds frygt": 11x: 10:27; 13:13; 14:2,16,26,27; 15:16,33; 16:6; 19:23; 22:4).

Samling III. De vises råd.

Flere ordsprog, lidt mere systematisk opbygget end samling II, og stadig henvisninger til Gud (24:17-18; "guds frygt" 2x: 23:17; 24:21).

Samling IV. Flere enkeltstående ordsprog fra Salomo.

Flere længere ordsprog end i samling II, og den klare åndelige undertone fortsætter (25:2; 28:5; 29:25-26, "guds frygt": 1x - 28:14).

Samling V. Agur og Lemuels vise lære.

Agur kan lide at formulere sig i numeriske ordsprog (30:7,15,18,21, 24,29) og selvom han ikke er Israelit, bygger hans lære alligevel på et afgjort forhold til Israels Gud – *Jahve* (30:1-3,5-6,9).

Kong Lemuels ord bygger på vise råd fra hans mor og er specielt rettet til kommende statsmænd. Et alfabetisk digt om et værdigt dronningemne afslutter bogen. Guds frygt er stadig nøglen (31:30)

Bogens temaer:

Hvor Salmernes Bog er en håndbog i lovprisning, er Ordsprogenes Bog en håndbog i praktisk etik. Bogen søger at finde de evige moralske principper, som Gud har lagt til grund for tilværelsen og formulerer dem i en lære om gudfrygtig moralsk livsførelse. Dens lære bygger på Loven og Profeterne, og hengivelse til Gud fremstår som den viseste drivkraft i livet. I sidste ende er det Guds bedømmelse der tæller (21.2).

Bibelsk visdom, Hokma. Ordet forekommer 41x og er det styrende tema i bogen. Bibelsk visdom bygger både på Guds talte åbenbaring i lovbudene (10:8; 13:13; 29:18) og på hans generelle åbenbaring i skaberværket. Det sidste er relevant fordi både mennesker og naturen er skabt ved Guds visdom (3:19-20; 8:22-31).

Bibelsk visdom handler mere om livsførelse, end om viden. Det handler om hvad der er ret og rigtigt mere end om hvad der er klogt og smart (24.15-20).

Udgangspunktet og rettesnoeren er et gudfrygtigt forhold til Gud (1:7; 15:33).

Kun når man adlyder Gud og er afhængig af hans kraft, kan man følge visdommens vej (10:22; 16:9; 19:21).

Forholdet til Gud skal vælges, for det kommer hverken automatisk eller uanfægtet, fordi dårskab altid vil fremstå som et forførende alternativ (9:13-18).

De tåbelige iflg. Bibelen lever uafhængigt af Gud, går deres egne veje og bliver styret af deres lyster. For at dramatisere valget fremstilles både visdom og

dårskab som kvindeskikkelser. Visdom fremstilles som et tiltrækkende hustruemne (8:1-21; 9:1-6; 31:10-31) mens dårskab fremstilles som en ægte-skabsbryderske og hedensk tempelskøge (2:16-19; 6:23-35; 7:4-27).

Visdom vil føre sine efterfølgere til liv og opbyggelse mens dårskab fører sine til død og destruktion (3:13-18; 14:1; 16:17; 28:18).

Retfærdighed og uretfærdighed:

Den vise vælger ydmyghed, det retlinede og sande. (8:20; 21:21; 22:4).

Tåben vælger hovmodets og urettens vej. (16:18-19; 21:24).

Retfærdighed højner et folk mens uret nedbryder det. (14:34)

Den retfærdiges vej fører til liv; mens tåbens vej fører til dom og fortabelse.

(10:27-30; 12:28; 13:9).

Gudsdyrkelse: Gud efterlyser først og fremmest integritet i mennesker.

(12:22; 21:3,27; 28:13-14).

Anerkender ikke det uretfærdige menneskes gudsdyrkelse

(15:8-9,29).

Familielivet:

Der er ting der arbejder for glæde og stabilitet i hjemmet og der er ting der undergraver det. (17:1).

Forhold vedr. ægtepar.

(5:18-19; 12:4; 18:22; 19:14; 21:9; 31:10-13).

forældres ansvar.

(1:8; 19:18; 22:6; 23:13-28; 31:26-27).

Børns ansvar.

(20:11; 28:7,24; 30:11).

Forhold til ansatte.

(29:19-21).

Samfundet: ansvar for næsten.

(11:24-26; 14:21,31; 19:17; 20:23; 22:22-23; 23:10-11; 26:18-19).

Venskab.

(17:9,17; 18:24; 27:6,10,14).

Stat og regering:

Ligesom Gud er retfærdig, skal også konger og dommere have retlinet karakter og afsky uretfærdighed. (16:12-13; 17:15; 20:28; 24:23-25; 28:2; 29:12,14; 31:4-5).

En ledelse har gavn af at inddrage flere i styringen (11:14; 15:22; 19:20; 20:18; 24:6).

Øvrige forhold:

Der lægges meget vægt på at fortælle, hvor meget tungen har magt til at øve godt og ondt.

(10:18-21; 11:9-13; 13:2-3; 15:1-4,23; 16:23-24, 18:20-21; 25:15; 26:20-28).

Materiel velstand:

Ordsrogene har også meget at sige om flid, rigdom, spekulative investeringer (stille sikkerhed for fremmede).

Dovenskab og snyd.

(11:1; 12:11; 13:11; 14:23; 15:16; 22:26-27; 23:4-5; 24:30-34; 27:23-27; 30:8-9).

Nydelse og rusmidler.

(21:17; 23:19-35; 31:4-7).

Respekt og omsorg for naturen.

(12:10; 17:5).

Psykologi.

(12:25; 14:10,13; 18:14)

Glæde, vrede og sorg.

(14:29-30; 15:18; 16:32; 17:22; 19:11; 22:24-25; 25:20; 27:9)

Gode vejledere.

(15:30; 18:4; 25:11).

Generelle livsbetragtninger.

(13:7-8; 17:8,27-28; 18:11,23; 19:4,6; 22:10,16; 25:17; 28:20-23; 29:20-22).

Baggrundsinformation:

Ordsprog."Mashal" har en bredere betydning end ordsprog på dansk og kan dække over begreberne lignelse, vise, orakel og gåde. Ordsprog er korte kompakte udtalelser, der opsummerer en situation, en erfaring eller en livsvisdom.

Der anvendes billedsprog, humor (25:25; 26:9,-11,13-17), elegante og spydige udtryk (11:22; 18:8; 25:13-14; 27:15-16,22) for at man skal huske dem. Nogle er mystiske hvilket får os til at reflektere videre (24:10-12; 30:1-4), fordi livet er ikke uden kompleksitet. Til støtte for hukommelsen bruges også talsystemer (6:16-19; 30:7,15,18,21,29) og i det afsluttende digt, der beskriver en ideel dronning (31.10-31), begynder hver sætning med et nyt bogstav i alfabetet.

Ligesom Salmernes Bog, er bogen skrevet i hebraisk poesi med brug af forskellige former for parallelisme:

Synonym	(linie 2, komplementerer og bekræfter linie 1, se 16:32; 28:6)
kontrast	(linie 2 står i kontrast til linie 1, se 10:1,2)
årsag virkning	linie 2 hviler på linie 1, se 28:22; 24)
udviklende	(linie 2 bygger videre på linie 1 og fslutter den, se 17:10)

De hebraiske ord og lyd gentagelser, der gør ordsproget nemmere at huske, går ofte tabt i oversættelse, men i 30:33 er det forsøgt oversat.

Bibelen blev skrevet i et patriarkalsk miljø. Mænd havde ansvaret for familierne, samfundet og staten. Undervisningen i denne bog var specielt tiltænkt de unge prinser og hofmænd i Salomos hof og derfor er dens vinkel også maskulin (25:1-4).

Det betyder at den moderne læser, skal søge efter de evige principper der er gældende og fortolke dem til sin tid. Når det er sagt, figurerer det kvindelige motiv alligevel stærkt i bogen.

Guddommelig visdom symboliseres af en tiltrækkende ung hustru (8:1-21; 31:26-31), og dårskab af en forførende skøge. Samme symbolik anvendes igen hele Bibelen. Jerusalem og Kristi rene brud er billeder på et samfund underlagt Gud (Åb 21), mens Babylon, den urene skøge på et samfund i oprør mod Gud (Åb 18).

Det er vigtigt at slå fast, at ordsprogene skal opfattes som generaliserende observationer og ikke ufravigelige løfter eller regler. Derfor vil der forekomme undtagelser fra reglerne, selvom de generelt passer til den virkelighed de beskriver.

Andre dele af Bibelens visdomslitteratur (Job; Sl 37; 73; Prædikerens Bog) er med til at balancere den positive idealistiske forenkling af tilværelsen, som af og til kommer til udtryk i ordsprogene (10:3,24,27; 11:8,31; 12:21; 13:23,25; 16:7).

Ordsprogenes Bog forkynder også selv, at livet er mere komplekst og gådefuldt (30:1-4) end som så. Guds endelige retfærdige udligning kommer først efter døden (Hebr 9:27).

Udtalelserne i 26:4-5 synes direkte modsigende, men livet er komplekst og nogle gange kan modsatte svar være rigtige i forskellige situationer (se Matt 12:30 og Mark 9:40).

Den moderne læser udfordres også af opmuntringen til at bruge fysisk tugt i børneopdragelse (13:24), men ordsprogene reflekterer datidens samfund, og så længe, der ikke er tale om skadelig vold, anerkendes det som et legitimt middel også i dag i de fleste samfund i verden.

Nogle af ordsprogene, der fx beskriver bestikkelse, skal forstås som den vises betragtninger over menneskelig opførsel og ikke som påbud eller accept (17:23; 18:16; 21:14; 22:16).

Bogens sammenhæng med resten af Bibelen:

Ordsprogenes Bog er den væsentligste del af Bibelens visdomslitteratur sammen med Job, Prædikerens og nogle af salmerne. Den har inspireret senere jødisk litteratur (Se Siraks Bog og Visdommens Bog fra de Apokryfiske skrifter, 2 årh. f.Kr.).

Ordsprog, i den bredere hebraiske betydning af ordet "Mashal", findes også andre steder i GT (4 Mos 21:27-30; 23:7-10; 1 Sam 24:14; Ez 12:2; 17:2-10).

Jesu undervisning og Jakobs Brev har også mange ligheder med ordsprogene (Matt 6:20-21; Luk 4:23; Joh 12:24; Jak 1:5-8) og viser hvordan ordsprog typisk blev anvendt i undervisning.

NT forfattere anvender flere direkte citater fra bogen (Matt 7:24-27; Luk 2:52; 14:8-10; Rom 3:15; 12:16,20; Hebr 12:5-6,12; Jak 4:6; 5:20; 1 Pet 4:18; 5:5; 2 Pet 2:20). I 30:5-6 advares læseren mod nogensinde at føje noget til Guds Ord (se også 5 Mos 4:2 og Åb 22:18-19).

Bibelsk visdom er ikke teoretisk viden, men udspringer af et indre gudsforhold (1 Kong 3:9-12).

Denne indsigt giver Gud til alle, som søger ham (Jak 1:5) og i sidste ende handler det om at leve et liv, der i lyset af evigheden ikke bliver mislykket.

Ordsprogenes lære forudsætter dette gudfrygtige tillidsforhold til Gud (1:7; 3:5-6; 14:26-27; 16:20).

Anvisningerne skal aldrig opfattes, som leveregler der sigter på at opnå Guds gunst. De er livsprincipper, Gud giver til vejledning og støtte for det menneske, som allerede elsker ham og som ønsker at

følge hans vej. I bund og grund handler guds frygt om at sætte Gud på den plads, som retmæssigt tilhører ham og hvor han tilbedes og efterfølges.

Ordsprogene har ikke fokus på hvordan mennesket bliver frelst, men på hvordan det bliver helliggjort (Kol 1:28).

Hvordan de igennem et personligt forhold kan efterfølge Jesus med lydighed og disciplin (8:32-34; Joh 2:5).

Guds intime navn Jahve forekommer ca. 90 gange og indikerer, at der er tale om et personligt afhængighedsforhold. Det liv Gud kalder os til, er ikke et liv hvor vi kun er optaget af os selv, men også af Gud og næsten (3:5-7; 14:21).

Selvom bogen tydeligt fokuserer på livet her på jorden, er der også klare antydninger af det evige liv (4:18; 14:32; 15:24).

Dårskab søger at forføre sine tilhængere. Den lokker dem til at komme op til de hedenske afgudsofferhøje (9:14), hvor naturreligionens sanselige afguder (Baal, Marduk, Astarte og Ishtar) blev dyrket.

Visdom kalder til templet i Jerusalem, og den fører mennesker til Bibelens Gud, som er menneskets skaber og frelser. Mennesket må vælge mellem disse to gudsformer og i sidste ende er det et valg mellem liv eller død, lys eller mørke, himmelen eller helvede (12:28).

Jesus i det Gamle Testamente:

I 8:22-31 bliver visdom fremstillet som en selvstændig person. Da Gud skabte universet brugte han denne kraftfulde egenskab, og i Salomos udtryksform har mange set en naturlig udvikling, der finder sin opfyldelse i Jesus Kristus – Guds Logos, den evige visdom og skaberkraft (Joh 1:1-5; 1 Kor 1:24; Kol 1:15-17; Hebr 1:2-3).

Arier og Jehovas vidner har også opfattet Kap.8, som forudsigelser om Kristus, og med 8:22 har de argumenteret for at Jesus var et skabt væsen. Men det hebraiske ord der er brugt, er ikke *bara* (skabe ud af intet 1 Mos 1:1) men "qanah" (at eje, tage i besiddelse) og derfor er deres argumentet ikke relevant. For Jesu evige væsen se bl.a. Joh 1.1; 17:24; Ef 1:4; 1 Pet 1:20).

I Bibelen stammer al ægte visdom fra Gud (9:10; Job 12:13; Dan 2:20-23; 1 Kor 2:6-13; Jak 3.13-17; 2 Pet 3.15). Jesus Kristus er selveste Guds visdom udtrykt i menneskeskikkelse (1 Kor 1:30; Kol 2:3).

Som menneske voksede han i visdom (Luk 2: 52) og ved sit rene sandfærdige liv opfyldte han Loven og Profeterne (Matt 5:17).

Ved Helligånden bliver Jesu Kristi visdom tilgængelig også for andre (Luk 10:21; Kol 3.16; Jak 1:5).

Den vise Salomos større og visere Søn (1.1; 1 Kong 5:9; Matt 12:42).

Jesus er også opfyldelsen af den trofaste kærlige konge, hvis trone vil bestå til evig tid (29:14).

Han er den Søn der steg ned fra Himlen, der fór op igen og som styrer universets gang (30:4; Luk 24:50-51; Joh 1:1-3; 17:5).

Bogens mest kendte afsnit:

- 1:1-7** Formålet med Ordsprogene
- 3:1-12** Visdom baserer sig på tillid og efterfølgelse af Gud
- 8:22-31** Visdom personificeret som Guds mægtige skaberkraft
- 31:10-31** Den ressourcefulde hustru